

Opgave 1 Een sceptische schnauzer en een sceptische arts

Op de achterflap van een bundel korte verhalen van Annelies Verbeke staat in grote rode letters: "Veronderstellingen kunnen de geestelijke gezondheid ernstige schade toebrengen!" Haar personages bekijken het leven door de bril van veelal verkeerde veronderstellingen. In de bizarre verhalen van Verbeke is alles mogelijk.

Het openingsverhaal gaat over iemand die is geïncarneerd als hond, een schnauzer. Het verhaal wordt, in de ik-persoon, vanuit zijn perspectief verteld.

De schnauzer richt zich in tekst 1 tot God (die hij 'Vader' noemt en met U aanspreekt) om zich te beklagen over het feit dat hij in de gedaante van een hond – en dan nog wel een schnauzer – is geïncarneerd.

De schnauzer maakt een existentiële crisis door.

tekst 1

Er zijn momenten waarop ik me afvraag of U wel bestaat, of U niet een afgeleide bent van mijn op hol geslagen fantasie, de waan die me ervan heeft overtuigd een hulpeloze verlosser te zijn. Besta ik zelf wel, Vader?

Is dit een woonkamer, zijn mijn baasjes echt?

Ben ik de hallucinatie van een mens, opgesloten in een witte kamer met een geur, blaffend als een hond, ongrijpbaar voor diagnoses?

naar: Annelies Verbeke, Veronderstellingen, 2012, Breda

De schnauzer vraagt zich af of hij wel bestaat en of zijn baasjes echt zijn. Volgens George Berkeley kan alleen een idealistische positie scepticisme vermijden. Berkeley neemt zowel een subjectief als een objectief idealistische positie in.

Scepticisme kan onderscheiden worden in metafysisch, epistemologisch en conceptueel scepticisme.

3p 1 Leg uit dat de schnauzer in tekst 1 vragen stelt die blijk geven van metafysisch scepticisme.

Geef vervolgens aan onder welke voorwaarde de baasjes van de schnauzer bestendig bestaan volgens Berkeleys subjectief idealisme.

Geef ten slotte aan onder welke **andere** voorwaarde de baasjes van de schnauzer bestendig bestaan volgens Berkeleys objectief idealisme.

In tekst 1 overweegt de schnauzer de mogelijkheid dat hij zelf een hallucinatie van een mens is.

Voor het naïef realisme is het een probleem dat mensen – en in het verhaal van Verbeke een hond – soms onderhevig zijn aan illusies of hallucinaties. Direct realisten, bijvoorbeeld Thomas Reid, relativiseren dit probleem.

Het indirect realisme van bijvoorbeeld Locke kan tot scepticisme leiden. De klassieke definitie van waarheid is de correspondentietheorie. Een van de vooronderstellingen van de correspondentietheorie van waarheid is dat er een werkelijkheid bestaat onafhankelijk van onze kennis.

- 4p 2 Leg uit dat het feit dat mensen kunnen hallucineren een probleem vormt voor het naïef realisme, maar niet voor het direct realisme van Reid. Beargumenteer vervolgens met een weergave van de correspondentietheorie van waarheid, dat het indirect realisme van Locke tot scepticisme kan leiden.

Reid is een van de grootste pleitbezorgers van het direct realisme. Hij bekritiseert de waarnemingstheorie van Locke, Hume en Berkeley, die hij de ‘theory of ideas’ noemt. Reid vindt dat het direct realisme een betere filosofische theorie over waarneming van de werkelijkheid is dan de ‘theory of ideas’.

Volgens Reid heeft de schnauzer in het verhaal van Verbeke geen goede reden om te betwijfelen dat hij bestaat, dat hij in een woonkamer is en dat zijn baasjes echt zijn.

- 2p 3 Leg met twee kritiekpunten op de ‘theory of ideas’ uit dat de schnauzer volgens Reid geen goede reden heeft om te betwijfelen dat hij zich in een woonkamer bevindt.

De bundel van Verbeke heet ‘Veronderstellingen’. In deze bundel leiden absurde veronderstellingen tot grappige verhalen. In wetenschappelijk onderzoek zijn veronderstellingen soms van levensbelang.

Verbeke heeft in haar bundel ook een verhaal over de arts Ignaz Semmelweis opgenomen. Deze arts is in de filosofie bekend geworden doordat de Duitse wetenschapsfilosoof Hempel zijn werk over kraamvrouwenkoorts gebruikt heeft om te laten zien hoe wetenschappelijk onderzoek functioneert.

Dankzij Semmelweis kennen we de oorzaak van de hoge sterfte van vrouwen in het kraambed. Hij heeft ontdekt dat kraamvrouwenkoorts veroorzaakt wordt door infecties die gemakkelijk voorkomen kunnen worden als artsen hun handen desinfecteren.

In tekst 2 is Semmelweis in gesprek met zijn collega’s, onder wie Carl Braun, die hem niet gelooft.

tekst 2

– “Toen ik aan het werk ging in de Eerste Obstetrische (verloskundige) Kliniek van het Algemeen Ziekenhuis in Wenen, piekte de kraambedsterfte daar, in tegenstelling tot die in de Tweede Obstetrische Kliniek van hetzelfde ziekenhuis. Vrouwen vielen tijdens hun weeën voor me op de knieën, ze smeekten me...

Ze smeekten me om naar de Tweede Kliniek te worden gebracht, die met de vroedvrouwen, sommigen verkozen zelfs op straat te bevallen. Meer dan eens zag ik enkele dagen later, op mijn dienst, het leven uit zo'n vrouw wegvloeien, het leven dat ze had geschonken moederloos achterlatend. (...)

Alles onderzocht ik. Lag het aan de manier van kleren strijken? Aan het dieet? Wat deden de studenten van de Eerste Kliniek anders dan de vroedvrouwen van de Tweede? (...)

Maar dan: ah! Een offer. Dat was de dood van mijn vriend, die goede Jakob Kolletschaka: een offer! Jakob overleed enkele dagen nadat een student hem tijdens een autopsie per ongeluk had gestoken met een scalpel. Toen ik het kadaver, Jakobs lichaam, onderzocht, herkende ik de pathologie meteen: dit was een openbaring! Dit was hoe kraamvrouwenkoorts eruitzag! En ik begreep het: de ontstekingen waren niet uit het lichaam ontstaan, er niet uit de lucht op neergedaald, maar ernaar....

– ‘Ignaz!’

naar: Annelies Verbeke, Veronderstellingen, 2012, Breda

Dokter Braun onderbreekt Semmelweis door zijn voornaam te roepen. Collega Braun gelooft namelijk niet dat Semmelweis de oplossing van kaamvrouwenkoorts gevonden heeft. Op de achtergrond van de discussie tussen deze twee dokters speelt de vraag wat betrouwbare kennis is. De wetenschapsfilosoof Hempel, een lid van de Wiener Kreis, gebruikt in een bekend artikel de ontdekking van Semmelweis om het verschil tussen de context van ontdekking en context van verantwoording uit te leggen. Niet alleen in het ziekenhuis in Wenen in de negentiende eeuw, maar ook in de wetenschapsfilosofie is de vraag naar criteria voor betrouwbare wetenschappelijke kennis en onbetrouwbare pseudowetenschappelijke theorieën van belang. Dat is het zogenaamde demarcatieprobleem. De filosofen van de Wiener Kreis maken gebruik van het onderscheid tussen twee contexten: de context van ontdekking en de context van verantwoording.

4p 4 Geef met een voorbeeld uit tekst 2 aan:

- wat de context van ontdekking inhoudt en
- wat de context van verantwoording inhoudt.

Geef vervolgens aan wat de Duhem-Quinestelling inhoudt.

Leg ten slotte uit dat verificatie en falsificatie volgens de Duhem-Quinestelling niet voldoen als demarcatie criterium voor wetenschappelijkheid.

Dokter Braun onderbrak Semmelweis door zijn voornaam te roepen. Het verhaal gaat verder:

tekst 3

Ignaz Semmelweis ontwaakte uit de roes waarin hij steeds verkeerde als hij de ontdekking herbeleefde. De meeste gezichten rond de tafel keken stuurs, een tweetal potentieel medelijdend.

(....)

Soms vroeg Ignaz zich af of de bewijzen voor zijn stelling zouden worden aanvaard, mocht een andere man ze hebben onderbouwd, iemand die ze wel mochten. Ze hadden er tienduizenden doden voor over om hem te dwarsbomen.

(....)

“Bleekwater kan wat irritatie opleveren, maar dat weegt niet op tegen de enorme afname van sterfgevallen die zich (...) liet optekenen. Tijdens de eerste jaren dat ik als arts aan Sint-Rochus verbonden was, heeft het handenwassen de kraambedsterfte vrijwel geëlimineerd.

En daarna ging ze weer omhoog. Er zijn geen bewijzen, professor Semmelweis.” Er waren gaandeweg weer meer vrouwen omgekomen. Hij verdacht zijn collega’s ervan de infectie opzettelijk te hebben verspreid, om hem ongelijk te kunnen geven. Ook daar waren geen bewijzen voor.

naar: Annelies Verbeke, Veronderstellingen, 2012, Breda

Semmelweis heeft ontdekt dat het wassen van handen met bleekwater een goede manier was om te desinfecteren en om zo kraamvrouwenkoorts te voorkomen.

Hij denkt dat collega Braun hem niet gelooft omdat hij hem niet mag. Daarom krijgt hij de indruk dat Braun van hem meer bewijzen verwacht dan hij van anderen zou verwachten. Braun wil nota bene zijn handen niet wassen met bleekwater, omdat hij daar jeuk van krijgt.

Semmelweis is er daarentegen van overtuigd dat hij weet dat een gebrekkige hygiëne de oorzaak van kraamvrouwenkoorts is.

Volgens John Austin vergt kennis niet dat alle alternatieve beschrijvingen uitgesloten kunnen worden. Austin maakt onderscheid tussen ‘weten dat’ en ‘bewijzen dat’. Semmelweis zegt dat hij weet dat handen wassen kraamvrouwenkoorts kan voorkomen.

3p 5 Leg met het onderscheid tussen ‘weten dat’ en ‘bewijzen dat’ uit dat Braun volgens Austin een bewijs mag vragen van Semmelweis.

Leg vervolgens uit dat Semmelweis daarbij volgens Austin niet alle alternatieve sceptische scenario’s hoeft uit te sluiten.

Leg ten slotte met het contextualisme uit dat Semmelweis hogere eisen aan de kennis van Braun kan stellen dan Braun aan de kennis van Semmelweis.